

Kolm poliitreisi aastast 1993

Mati Hint (RiTo 10), VII Riigikogu liige, Tallinna Ülikooli emeriitprofessor

Kuulusin aastatel 1992–1995 VII Riigikogu Euroopa Nõukogu delegatsiooni opositsiooni esindajana.

Strasbourg'is olin liberaalide saadikurühmas ning Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide komitees ja kultuurikomitees, asendusliikmena lühemat aega ka mõnes teises komitees.

Kogu selle aja kestel tuli käia võimalikult hästi ettevalmistatult kümnetel välisreisidel ja esindada opositsiooni vaatenurgast Eesti huvisid. See oli mõnigi kord raske, ka sisuliselt, sest opositsioonipoliitiku seisukohalt ei olnud valitseva koalitsiooni seadusandlikud ja täidesaatvad sammud Eesti huvides mitte alati kõige paremad. Kuid kuna Euroopa Nõukogu delegatsioon esitas esijoones välispoliitika seisukohti, siis oli südametunnistuse ja Eesti ametlike seisukohtade vaheline otsekonflikt õnneks siiski harv.

Nendel kümnetel välisreisidel nägin lähedalt maailma ning nii Eesti kui ka teiste maade poliitikuid. Kogemus, milles ma kübetki ei kahtle, on see: võõra maa poliitikuga sai sageli kõige paremini kontakti, kui osutasid huvi tema maa kultuuri ja ajaloo vastu ning neid valdkondi ka mingil määral tundsid. Kasutasin poliitreise oma kultuuritundmise süvendamiseks nii efektiivselt kui oskasin.

Kahjuks tuleb mul ütelda, et selline suundumus ei olnud Eesti poliitikute puhul kõige üldisem. Veelgi enam, see pole kuigi üldine eesti mõtteviis laiemaltki. Veel 2004. a suvel rääkisid kaks Soome professorit mulle, kuidas nad ühe teadusürituse ajal Pariisis püüdsid Eesti kolleegidega alustada juttu eesti ja soome kunstnike jalajälgedest Pariisis ning said vastuseks, et nad on keeleteadlased ja õige keeleteadlane tegeleb ainult keeleteadusega. Sellise vaateviisi taustal pole mina kunagi olnud õige keeleteadlane ega õige poliitik.

Kuid mulle on tõepoolest tuttavad paljude suurlinnade tähtsaimad kunsti- ja kultuurimuuseumid, katedraalid ja kontserdipaigad ning pean ka praegu õigeks soovitada sama usku noortele; see on võrreldamatult sisukam kui järjestikused restoraniõhtud. Kultuurialaseid teadmisi saab poliitikaski kasutada vähemalt sama edukalt kui veinilauas vahetatavaid sümpaatiavaldusi.

Kogu minu Riigikogu-aja kestel oli minu ja kindlasti ka kõigi teiste väliskontakte hoidnud Riigikogu liikmete ülimalt sõbralik abiline Riigikogu välisosakond. Meenutan seda praegugi tänu ja heameelega. Kuid meepotis oli korra siiski üks tõrvatilk (mis küll mälestusi ei riku). Et see tõrvatilk on natuke uskumatu ja samas õpetlik, siis olgu ta vähimagi tagantjärele solvumiseta ka siin kirjas.

Nimelt levis Riigikogu välisasju ajavate ametnike hulgas ühel ajal täiesti põhjendatud kumu, et Hint käib komanderingul olles muuseumides, teiste sõnadega, harrastab maksumaksja raha eest kultuuriturismi. Minu reisimudel (mida ma soovitan ka teistele) oli selline: kui reis

oli nädala lõpupoolel, siis palusin ma tagasilennu pileti vormistada mitte laupäevale, vaid pühapäevale – nii jäi mulle laupäev ja mõnikord ka pool pühapäeva muuseumide jaoks. Maksumaksjale oli selline harrastus soodne, sest pühapäevahommikune tagasilend koos päevaraha ja ühe öö juurdemaksuga odavas hotellis oli palju odavam kui laupäevane tagasilend. Ma hoidsin niiviisi kokku maksumaksja raha ega teinud kellelegi kahju. Kuid teisiti arvasid ühe korra ametnikud, kes pigistasid silma kinni, kui Strasbourg'ist või Frankfurdist käidi hüppes oma eraäriasju ajamas, aga ei saanud leppida sellega, et keegi käib häbenemata lausa päise päeva ajal kunstimuuseumis. Üldse soosis rahakulutamise suhtumine pigem laiutamist kui kultuurihuvisid: restorani- ja taksoarvete esitamine Riigikogu raamatupidamisele oli tavaline (mina ütengi sellist isiklikku arvet esitanud ei ole), kui aga keegi oleks esitanud väljamaksmiseks ooperipileti, oleks ta loomulikult välja naerdud. Minu muuseumihuvi otsustati paaril korral vaos hoida, nii et mulle telliti sõidupiletid täpselt koosoleku või konverentsi algus- ja lõpupäevaks ning vihjati sellele, et ma olen olnud komanderingutes kauem kui hädavajalik (laupäeva osas pidas see paika). Ent näiteks Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide (David Atkinsoni) komitee kogunes alati koosolekueelsel õhtul ja järgmise päeva koosoleku käik sõltus tihti eelnenud mitteametlikust informatsioonivahetusest. Seda siiski mõisteti peagi, aga ma kardan, et ma ei eksi liiga ülekohtuselt, kui ütlen, et luksuslikke kulutusi loeti mõnigi kord põhjendatult kui kultuurile kulutatud aega (raha ju ei kulunud). Mulle tundub, et kogu Eesti poliitikaelus on see suundumus vahepealsete aastatega mõõdutundetult süvenenud.

Sellisel taustal võiks olla kõnekas näiteks minu reis Budapesti Parlamentidevahelise Liidu (*Inter-Parliamentary Union, IPU*) sümpoosionile 1993. a mais – sinna ei tahtnud minna ükski Riigikogu valitseva koalitsiooni esindaja. Hiljem olen mõningase piinlikkusega lugenud hilisematele IPU konverentsidele sõitjate pikki nimekirju – siis, kui päevakorras pole olnud teravaid küsimusi ja konverentsid on toimunud kauges eksootilistes paikades Istanbulis, Pekingis, Sõulis, Méxicos jne. Suured Riigikogu delegatsioonid (koos abilistega!) on elanud seisusekohaselt luksushotellides ja võtnud lisapäevi puhkuseks. Delefaatide poolt ajakirjanduses antud lubadused esineda sellisel konverentsil kõnega on tühi kõma – isegi kui kõne oleks valmis mõeldud ja sisaldaks midagi olulist, tuleb paarisaja delegatsiooniga konverentsil pidada suureks kordaminekuks seda, kui üks Eesti delegatsiooni liige suu valgeks saab.

Ma ei arva sugugi, et Riigikogu liikmed ja "neid saatvad isikud" ei peaks vahel saama veidi hõlpsamalt maailma näha. Aga kõige selle põhjal, mida ma ise olen kogenud ja poliitika pideva jälgijana tean, on mul tunne, et maksumaksja rahaga käiakse Eesti võimustruktuurides ümber järjest lõdvema hoolimatusega. Aga eks asjamehed ise otsusta, mida nad võõra rahaga teevad.

Mina olen pidanud põhimõtteliselt täiesti normaalseks, et iga poliitik annaks kunagi rahvale ülevaate, mida ta tegelikult tegi ja kuidas asjaolud talle paistsid. Kahjuks on see enamasti võimatu, sest sellisteks ülevaadeteks aega lihtsalt ei jää. Kuid minul on oma Riigikogu-ajast dokumentide ja vahetute muljete üleskirjutuste varal üsna detailseid kirjeldusi paljudest mu poliitilistest reisidest, koosolekutest ja konverentsidest. Pidasin enesestmõistetavaks, et esitan Riigikogule ja vajaduse korral ka Välisministeeriumile iga reisi kohta detailse poliitilise

ja finantsaruande. Seegi hõlbustab täpsemat mäletamist. Järgnevalt kolme poliitreisi ülevaade 1993. aastast. Valik on suurel määral juhuslik ja vähimagi päevapoliitilise tagamõtteta, tekste tuleks käsitada katkenditena ühe Riigikogu liikme poliitilistest mälestustest.

Budapest–Kiiev, mai 1993

19.–22. maini 1993 toimus Budapestis Ungari Vabariigi parlamendis IPU inimõiguste sümposium (Inter-Parliamentary Symposium on "Parliament: Guard of Human Rights").

Korraldajad: IPU ja Ungari Vabariigi parlament. Sümposiumi teema: vähemuste proportsionaalne esindatus parlamendis ning parlamendi inimõigusorganite praktiline tegevus.

Sõnavõtt lõppistungil: vähemustel on õiguste kõrval ka kohustused, millest sümposium oli täiesti mööda läinud; inimõiguste tegeliku tagamise sõltuvus traditsioonidest ja ühiskonna sallivuslävest ning materiaalistest võimalustest.

Kontakte: Kroatia parlamendi (Sabor) asepresident dr Zarko Domljan ja parlamendi presidendi nõunik Andrina Pavlinic.

Selle poliitreisi taust: Riigikogus oli läbi hääletatud välismaalaste seadus. Välismaalaste seadus ärgitas Euroopa Julgeoleku- ja Koostöö- ja Kaitseühenduse rahvusvähemuste ülemkomissari Max van der Stoeli seda seadust kommenteerima, päris kriitilised olid maailma avalikkuse kommentaarid.

See võis olla üks põhjus, miks Budapesti sõita soovijaid oli raske leida. Teine põhjus oli muidugi see, et rahvusvähemuste proportsionaalsest esindatusest VII Riigikogus ei saanud olla juttugi. Ka polnud reisida armastavatele Riigikogu liikmetele Budapest kuigi atraktiivne. Pidin minema sinna Eestit esindama, olles ise selle seaduse vastu sellisel kujul ja selle vastu avalikult sõna võtnud.¹

Teisipäev, 18. mai

Läksin Budapesti Helsingi kaudu. Oli kole kiire ja kahju sõita, sest kodumaa oli parajasti väga ilus ja kevadine. Lendasin Finnairiga Helsingisse. Vantaa lennujaamas olid juba ees Soome rahvasaadik Tarja Halonen ja härra Mihkel Aitsam, kellega me olime ennegi kohtunud ja kes väitis, et ma olen teda aidanud (invaasjades, võib-olla seoses Karaski koolimaja turvakoduks ehitamisega, täpselt ei mäleta). Tema sõitis mingile invaüritusele.

Budapesti lendasin Malevi lennufirmaga. Oli pime ja soe. Budapestis selgus, et minule Riigikogu välisosakonna poolt reserveeritud odav hotell oli Doonau ääres peaaegu linnast väljas (hotellil on Római nimi seepärast, et läheduses asuvad Rooma-aegsed Aquincumi varemed). Hotell tuleks küll jutumärkidesse kirjutada. Peale Eesti esindaja elasid selles hotellis veel ainult kommunistliku Vietnami ja Sudaani esindajad. Teised IPU delegatsioonid elasid kesklinna luksushotellides.

Järgmisel aastal, kui olin Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee kultuurikomiteega reisil Weimaris ja Dresdenis, tuletas komitee esinaine Leni Fischer mulle meelde, kuidas me IPU kongressi ajal möllasime Doonau-äärse luksushotelli basseinides ja kui head on Budapesti hotellid! Midagi sellist pole olnud, aga temale oli meelde jäänud minu kõne IPU-l ja ka see, et IPU delegaadid elasid Hiltonis. Kuid mitte mina. Vahel on päris mugav, kui tore inimene on lühinägelik sõna otseses mõttes.

Kauges hotellis elamine oli väga ebamugav, aga sellega harjus ära. Pole midagi, võiksid teisedki proovida.

Kolmapäev, 19. mai

Kuum, unise- ja tühjavõitu päev Budapesti parlamendis koos kõigi formaalsuste, pildistamiste jms. Päev algas formaalsustega, registreerimise ja pildistamisega.

Vaatamisväärsus on Ungari parlamendihoone toretsev üliküllus, mida suurlinnasaaste armutult sööb. Budapest pidi olema Viiniga võrdväärne või Viini ületama. Kõiges Austria ületrumpamise läbinähtav mäng. Parlamendisaalis peab esineja ronima kõrgele lae alla, temast veel kõrgemal istuvad eesistujad.

Õhtul oli jälle vastuvõtt, täitsa mure juba vastuvõttude rohkuse pärast.

Neljapäev, 20. mai

Jälle ilus päev parlamendihoones maha istunud. Kuum suvi lähebki siin mööda. Ei saanud sõna, kuigi olin kõnelejana kirjas. Aga meeleolude ja esinemisstiilidega kohanemiseks oli see istumine võib-olla siiski kasulik.

Lõunavahe: Mitu korda kõndisin üle Lánchídi. Sillal oli tuuline ja jahe. Buda loss ja rahvusgalerii – mu meelispaike Budapestis ja üks mu lemmikgaleriisid Euroopas. Kiirjooks Gellerti mäele, mis on uskumatult kaugel ja kõrgel. Jõudsin napilt seal olla, mitte seda nautida.

Õhtul korraldati IPU kongressile laevasõit Doonaul, kaugele tööstusrajoonideni välja. Olin pidevalt kroaatide seltskonnas (dr Zarko Domljan ja parlamendi presidendi nõunik Andrina Pavlinic, kellega me vahetasime informatsioonipakette), jõime šampanjat.

Reede, 21. mai

Sümposiumil parlamendihoones. Hankisin telefonikaardi ja helistasin Tallinna: selgus, et mu sõit Kiievisse oli täiesti ette valmistamata, mulle polnud reserveeritud hotelli ega lubatud raha.

Helistasin ka Peter Domokosile Egeri kavandatava soome-ugri kirjanike kokkutuleku asjus. Domokos soovis väga, et ma augustis Egerisse tuleksin.

Konverentsil on võimatu sõna saada, kõmisevad vaid pateetilised tühikõned vähemuste õigustest. Ungari poliitikaleht soovib minult intervjuud – probleemiks on muidugi Eesti välismaalaste seadus. Eesti välismaalaste seadus on kogu Euroopa Nõukogul hambus ja seda teatakse Ungariski. Täiesti asjatu on mõelda, et meie samme ei jälgita igal pool.

Kuum, kuum suvi.

Mu hotell on peaaegu poolel teel Szentendresse ja sama rong, millega sõidan hotelli, läheb sinna edasi. Sõidan õhtul omal käel rongiga Szentendresse, jalutan läbi linnakese. Linnake on võluv ja ma tahan sinna kindlasti tagasi. Kõik kohad on juba kinni, sest aeg on hiline. Sellest hoolimata on tänavatel pidev turistide vool. Hilisõhtune marsš raudteejaamast hotelli, väsinult näen unes kodu.

Laupäev, 22. mai

IPU sümposium lõpeb. Pärast korduvaid katseid ja presiidiumi pommitamist kirjadega sain sõna Eesti seisukoha esitamiseks. Rääkisin sellest, et vähemustel pole üksnes õigused, vaid ka kohustused.

Pool päeva jäi vabaks ja selle olin Szentendres. Palju väikesi ilusaid kohti, kirikutreppede, galeriisid ja kunstnikekodusid ning lõpmatu saksa turistide tunglemine. Muuseumid olid juba kinni. Õhtul hilja olin soojas ja pimedas Budas: kõndisin üksi läbi Buda ja Kaluribastioni.

Pühapäev, 23. mai

Läheb pilve ja tulevad jahedad tuulehood.

Hommikupoolikul olen üle kahe tunni Aquincumis. See Rooma-aegne linn on väga suurejooneline arheoloogia- ja ajaloo-objekt. Mul on aega kaks tundi ja sellest jääb vähesekski. Viimasel hetkel helistan Enikő Szij'le, kes oli minu hooldaja, kui ma 1987. a sügisel esimest korda akadeemik Péter Hajdú kutsega Ungarisse pääsesin. Ta on mu kõne üle väga rõõmus ning tuletab pikalt ja meeldivas valguses meelde mu 1987. a reisi (ja räägib, mis kõik muutunud on).

Olen hotelli tellinud lennujaama-minibussi. Närvesööva aeglase hotellide vahet keerutamise järel jõuab see lõpuks lennujaama. Kell 14.45 Maleviga (Budapesti lennujaamas läbi diplomaatide passikontrolli) Kiiev-Borispoli, kus mul on vastas must auto.

Olen Kiievis Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee Atkinsoni komitee liikmena ja mind koheldakse VIP-ina.

Budapest, 18.–23. mai 1993: Parlamentidevahelise Liidu (IPU) ülemaailmne inimõiguste sümposium

Aruanne Riigikogu juhatusele, välissuhete osakonnale, väliskomisjonile ja Välisministeeriumile

(Budapesti–Kiievi Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee sõidu koondaruande esimene pool)

Võtsin Eesti Vabariigi Riigikogu esindajana osa Budapestis toimunud Parlamentidevahelise Liidu (IPU) inimõiguste seminarist (*Inter-Parliamentary Symposium on "Parliament: Guard of Human Rights"*, 19.–22. mai 1993). Kogu üritus oli äärmiselt pidulik ja tseremoniaalne ning leidis aset Ungari parlamendi ruumides. Tooni andsid ümmargused kõned ja võis täheldada püüdu vältida teravaid küsimusi. Näiteks Bosnia–Hertsegoviina küsimus oli kõneaineks otse uskumatult harva.

Seminar oli pühendatud teemadele, milles Eesti esindajal eriti palju kaasa rääkida ei ole: vähemuste proportsionaalne esindatus parlamendis ning parlamendi inimõigusorganite praktiline tegevus. Et Eestis pole rahvusvähemused parlamendis üldse esindatud ning Riigikogu enamus hääletas maha ka inimõiguskomisjoni moodustamise (mis tahes nime all), siis leian, et Budapesti oleks pidanud lähetama mõne valitsuskoalitsiooni esindaja, kes kannab suuremat vastutust Eesti parlamendi kujundamisel selliseks, et see sõna otseses mõttes on täielikus vastuolus Budapesti sümposiumi teemadega.

Sõna saada oli äärmiselt raske (nagu ka Eesti esindajate kogemused Delhis kinnitavad). Mu sõnavõtusoov lükkati kaks korda tagasi – üks kord ajapuudusel ja teine kord formaalsel ettekäändel, et ülesantud kõnekonspekt ei vasta teemale! Teemale ei vastanud enamik kõnesid, mida aga alles tagantjärele pidulikult ära märgiti. Et sõna taotleda, pidi kogu aeg sõnavõttu ümber tegema, et see haakuks aruteluga. Sain sõna alles lõppistungil, kus rääkisin sellest, et peale õiguste on vähemustel ka kohustused, millest sümposium oli täiesti mööda läinud. Teiseks rääkisin sellest, et inimõiguste tegelik tagamine sõltub traditsioonidest ja ühiskonna sallivuslävest ning rahalistest võimalustest. Muidugi ei unustanud ma Eestit kiitmast ja Ungarit tänamast selle abi eest, mida ta on andnud (eriti poliitiliselt ja moraalselt) Ida- ja Kesk-Euroopa endistele sotsialismimaadele, kes nüüd on tõeliselt iseseisvad.

Huvi Eesti vastu oli täiesti olemas, kuid mitte enam nii suur kui varem. Kõik Eesti kohta käivad materjalid, nii palju kui jaksasin kaasa tassida, kadusid levitamislauadelt väga kiiresti.

Lõppresolutsioon kajastas püüdlikult sõnavõtte ja debatte ning ma märgin sellest järgmisi punkte:

- vähemuste proportsionaalse esindatuse nõude täitmise vajadus;
- opositsiooni vajalikkus parlamendis ning opositsioonile reaalse võimaluse loomine päevakorra kujundamisel;
- parlamendiliikmete puutumatus;
- vajadus ratifitseerida piinamist, prostitutsiooni ja narkootikumide levitamist keelustavad konventsioonid, surmanuhtluse keelustamise vajadus.

Paljust kontaktidest märkin eriliselt ära sõbralikku läbikäimist Austria, Norra, Rootsi, Soome, Saksamaa ja Kreeka delegaatidega. Kõige tihedam kontakt tekkis aga Kroaatia rohkearvulise delegatsiooniga. Mul on võimalik Riigikogule üle anda Kroaatia seaduste kogumik (inglise keeles) ning esialgu mitteametlik ettepanek vahetada parlamentide delegatsioone kolme Balti riigi ning Sloveenia ja Kroaatia vahel (pluss Bosnia rahunemise korral ka Bosnia).

Poliitilised probleemid, mis seisavad Balti riikide ja Jugoslaavia järglasriikide ees, on paljuski sarnased. Sloveenial ja Kroaatial omavahel probleeme pole (vähemalt suuri probleeme mitte). Delegatsioonide vahetamise korral tuleks ajaliselt kõige varasema variandina arvesse oktoober. Kui sellele maakuulamisele reageerida, siis tuleb enne sõitu hoolega jälgida kroaatide tegevust Balkani konfliktis ning saada meie asjatundjatelt pädev hinnang kroaatidele esitatud süüdistuste kohta.

Kutse esitas Kroaatia parlamendi (Sabor) asepresident dr Zarko Domljan, ühendusisikuks Zagrebis oleks parlamendi presidendi nõunik Andrina Pavlinic (41000 Zagreb, Trg Stjepana Radića 6-7).

Arvan, et Eesti kohalolek oli vajalik, seda enam, et Leedu ja Läti puudusid (Läti vabandas valimiste lähedus). Kuid tulevikus tuleb meil tõsiselt mõelda mõningasele koostööle Läti ja Leeduga, kes ju saavad ülddiskussioonis kaitsta Baltimaid tervikuna (nagu ka mina tegin), sest kui rahalised võimalused lubavad Eesti esindajal elada üksnes linnataguses hotellis (kus peale minu peatusid vaid Sudaani ja Vietnami delegatsioonid), siis võib see mõnikord mõjuda riigi prestiižile halvasti. Ma pean vaieldamatuks vajadust välisreisidel raha kokku hoida (ja olen ka Riigikogu raamatupidamises tuntud alalise tagasimaksjana odavate hotellide arvel), kuid tuleb õppida aru saama, et olukorrad on erinevad ja nõuavad paindlikku lähenemist finantsküsimustele. Me oleme nüüd ju Euroopas.

Kiiev, mai 1993

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide komitee väljasõiduistung Kiievisse, 23.-26. mai 1993

Pühapäev, 23. mai

Kell 14.45 lendan Maleviga Budapestist Kiievisse (Borispoli). Olen Kiievis Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee David Atkinsoni komitee liikmena ja mind koheldakse VIP-ina. Borispoli lennujaamas ollakse mul vastas kogu diplomaatilise etiketi ülepingutatud pidulikkusega: must auto, mustades ülikondades noormehed, lihtsustatud passikontroll jne. Ja minule pole hotelligi tellitud, sest Tallinnas ei saadud sellega hakkama, Eestil esindajat Kiievis hetkel pole, asjur Andrei Birov on Kiievis Eesti esindamise maha jätnud – Tallinnas aga ei teatagi seda! Niisugune oli suhtumine diplomaatilisse suhtlemisse Ida poole. Eesti Riigikogu liikmele ettenähtud ööbimisraha võimaldaks ehk ainult raudteejaamas ööbida! Lõpuks tuleb ikkagi jääda kõige kallimasse hotelli, kus peatub kogu Atkinsoni komitee. On selge, et mu rahavaru sellele vastu ei löö.

Teen ringi Kiievi kõige kaunimas osas: Dnepri-äärsete parkide kaudu Sofia kirikuni ja siis Kreštšatikule. Pargid õitsevad. Räägin inimestega tänaval. Nad ütlevad, et maffia valitseb linna, ta on lausa pinnal ja näitab muskleid, kus tahab. Maffia lähedust, vägivalda ähvardust on vaistlikult tunda otse peatänaval Kreštšatiku purskkaevude juures – see on selline eriline kuritegelikkuse hais ja õhkkond. On tunne, et maffia võib muskleid näidata iga hetk. Šampanja on odav.

Esmaspäev, 24. mai

See päev oli vaba, käisin mitmes muuseumis ja põhjalikult Sofia katedraalis, hulkusin suurepärase Dnepri-äärsetes parkides ja sildadel. Dnepri-äärsed pargid on väga, väga ilusad. Käisin Dnepri parkide kohal jalakäijate silda pidi ka teisel kaldal, seal oli kõik palju hooldamatum. Lõuna. Vene kunsti muuseum ja Ševtšenko park. Kiievi vanima ajaloo mälestusmärke on "restaureeritud" ja butaforiseeritud – see on kahjuks halba sorti historitsism, nagu näiteks linnaväravad Sofia lähedal. Seevastu Sofia kirik on suurejooneline vaatamis-mõtlemisväärsus. Olen siin vist kolmandat korda, kirikut on vahepeal restaureeritud ja nüüd on võimalik osta asjakohast kunstikirjandust.

Kõndisin enda täiesti väsinuks, olin kaheksa tundi jalgel. Öhtusöök oli juba koos Atkinsoni komiteega. Komitee oli kohal väga esinduslikus ja võimsas koosseisus: Atkinson, Böhm, Durrieu, Ferrari, Gottardo, Probst, Severinsen, Särkijärvi, Tarschys ja palju teisi (ehk kakskümmend liiget).

Ainult selle päeva hommikupoolik oligi väga ilus ja see oli mu ainus vaba aeg Kiievis.

Teisipäev, 25. mai

Atkinsoni komitee ametlik päev Ukraina parlamendis, kus juhtus igasugu asju, sest asjad olid korraldatud tehniliselt väga saamatult – sünkroontõlkega ei saadud hakkama, ajakavast ei peetud kinni.

Kohale olid tulnud kõigekõrgemad: Raada aseesimees Volodimir Hrõnjov, Raada esimees Ivan Pljuštš, peaminister Leonid Kutšma.

Minu kõrval istunud itaallasest sõber Settimo Gottardo jäi (nähtavasti pärast väsitavat ööd) istungi ajal magama ja ärkas just sel hetkel, kui üks kommunist ukraina keele esiletõstmise üle pahandades rääkis vene keelest, millest kõik peaksid aru saama, sest see oli Lenini keel. Gottardo reaktsioon oli välkkiire: no ja mis siis, ka itaalia keelest peaksid kõik aru saama, see on sama tähtis, sest see on "la lingua di Casanova!" Kahjuks jäi see tõlkimata.

Õhtupoolikul olid komitee ees poliitiliste parteide ja liikumiste esindajad ning õhtul Raada korraldatud rikkalik vastuvõtt, kus joodi palju šampanjat.

Gottardo oli tore ja igati seltsiv kamraad. Ta paistis olevat suur eluvend, alati kuskil liikumas. Tallinnas näiteks õnnestus tal osta Läänes väga hinnas olevaid Stalini ja Molotovi pildiga supitaldrikuid. Igal pool oli tal mingi äri, naised jne. Kui Itaalias algas endise peaministri

Andreotti korrupsiooni- ja maffiasidemete uurimine, oli ta väga masendunud ja ütles, et ei usu midagi sellist. Me saime hästi läbi, kord kutsus ta mind Pariisis isegi oma luksushotelli lõunale, kus selgus, et ta oli kaotanud (või lasknud varastada) rahakoti. Ei mingit muret: Itaalia riik korvab selle ebameeldivuse.

Fritz Probstiga (Austria Probst) saime päris sõpradeks. Kunagi hiljem Strasbourg'is rääkis ta mulle, et ta saab oma valdusse tagasi isaisade maa, jätab maha poliitika ja hakkab esiisade maid ja varasid valitsema. Ta rääkis, missugust rõõmu talle teeb, kui tunneb oma pojas ära Probsti: poeg astub hommikul kabineti lävele ja isa vaatab: "Probst mis Probst!"

Kolmapäev, 26. mai

Komitee hommikul istungil oli programmis kohtumine rahvusvähemuste ja erinevate usutunnistuste esindajatega, seejärel külaskäik Kiievi–Petšerski suurlkloostri ja sealsetesse muuseumidesse (kaasa arvatud sküütide kulla muuseum).

Saime teada hotellihinnad ja see tähendas, et pean lahkuma kaks päeva planeeritust varem! Õnneks lendas sel päeval Tallinna Estonian Air, ta sai mu probleemist aru ning mind võeti Tallinna lennule reedese piletiga. Maksin hotellis arve, see võttis nii palju aega, et jäin maha üldbussist, mis sõitis komitee liikmetega Kiievi–Petšerski lavrasse. Sõitsin kloostri taksoga (4 dollarit!), jõudsin meie komitee grupile järele ja palavikulises ajahädas midagi sellest kaunist ja väga suurest kloostrist ning muuseumist meelde tuletada – muuseumist rohkem, kloostrist aga ei näinud peaaegu midagi. Kiirustades sain sküütide kulla aardekambrid siiski läbi käia (olen seal varem olnud, see kõik on suurepärane!). Kogu aeg oli mul ajahäda ja maksujõuetuse hirm (siin ei kehtinud ka VISA-kaart). Kloostrist viidi mind etiketikohaselt musta autoga lennujaama (jälle ametlike esindajate saatel), kus VIPi–ruumiski ei lastud mul üksindust tunda, enne kui tuli lennukile minek. Jäin ilma väga huvitavast kultuuriprogrammist, seda kompenseeris veidi mu esmaspäevane püüdlik Kiieviga tutvumine (millest suur osa oli meeldetuletamine ja kordamine).

Kiiev–Tallinn ja kodu. Olen jälle ära olnud kümme päeva.

Aruanne Riigikogule Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide komitee väljasõiduistungist Kiievisse

Kiievis võtsin osa Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide komitee (Atkinsoni komitee) istungist, esimest korda hääleõigusliku täisliikmena. Hääletasin komitees Tšehhi Vabariigile ja Slovakkiale täisliikme staatuse andmise soovitusel. Teised meile olulised päevakorrapunktid puudutasid Läti, Ukraina ja Venemaa liikmekssaamise taotlusi. On tõenäoline, et Kiievis toimus midagi olulist Läti küsimuses. Nimelt algatati komitee raportööri vahetamise küsimus, et aeglasevõitu Skandinaavia raportöör asendada energilise Fritz Probstiga (Austria), kes muide on ka Eesti kaitseks tuliseid kõnesid pidanud. Mul oli hr Probstiga pikk mõttevahetus Läti teemal (hiljem pidasid lätlased minu osa Läti asjade edenemisel liigagi tähtsaks).

Mu eriülesanne Kiievis oli Eesti–Ukraina diplomaatilise konflikti tagapõhja selgitamine (seoses Ukraina delegatsiooni sõnavõtuga Eesti vastu Strasbourg'is 13. mail, Eesti vastuvõtmise debatis). Selles osas võin ütelda järgmist. Minu vastuvõtmine Kiievis toimus absoluutselt protokollkohaselt – lennukitrepil vastas välisministeeriumi teine sekretär ja ülemnõukogu väliskomisjoni esindaja. Vastuvõtt Ukraina Strasbourg'i–delegaatide poolt oli aga jäine. Sain jutule Ukraina ülemnõukogu väliskomisjoni esimehe hr Pavlõtškoga ja me klaarisime konflikti põhjused täielikus üksmeeles (mis muidugi ei välista meiepoolse märgukirja saatmist Ukraina ülemnõukogule). Hr Pavlõtško väljendus Ukraina kommunistidest Strasbourg'i–esindajate aadressil äärmiselt negatiivselt (kui viisakalt öelda) ja lubas küsimuse karmilt ette võtta. Hr Pavlõtško arvates ei tohiks Ukrainal ja Eestil olla mingeid olulisi erimeelsusi. Nn ukrainlaste kirja Eestist (inimõigused ja kogu see retoorika) pidas ta koos minuga provokatsiooniks ja arvas, et venestunud ukrainlased võiksid Eestist Venemaale kolida, tõelised ukrainlased aga õppigu ära eesti keel ja hakaku lojaalseiks kodanikeks. Hr Pavlõtško võttis esialgselt tänuga vastu meie väliskomisjoni maakuulamise parlamentide delegatsioonide vahetamise asjas juba eeloleval sügisel. Mu lahkumispäeval oli Ukraina Strasbourg'i–delegaatide suhtumine minusse (üks päev pärast minu vestlust hr Pavlõtškoga) kardinaalselt muutunud, see oli nüüd liigagi püüdlilikult tähelepanelik.

Ukraina poliitilistest probleemidest oli Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide komisjonis teravalt üleval tuumarelva küsimus, rahvusvähemuste ja venelaste probleemipundar (eriti krimmitatarlased), majanduse allakäik ja pidurdamatu inflatsioon, parlamendi lõhestatus ja reformide aeglus, seadustele allumatus.

Mu enda tähelepanekud ning paljude inimestega tänaval ja mujal peetud vestlused kinnitasid kuuldusi, et kõikjal on maffia ja korrupsioon, elutase langeb pidevalt (kuupalk 4–8 dollarit), seadustele ei kuuletuta, endine nomenklatuur avaldab organiseeritud vastupanu majandusreformidele. Poed olid tühjad, kõikjal müüdi ainult alkoholi. Ukraina reformimeelne peaminister Leonid Kutšma oli just äsja teinud tagasiastumisavalduse, sest ta ei saa vanameelses ülemnõukogus midagi läbi viia (ülemnõukogu teda ei vabastanud). Uuendusmeelsed jõud panevad oma lootused uutele parlamendivalimistele, kuid nendele läheb Ukraina vastu lõhestatult.

Huvi Eesti vastu tunnevad nii Ukraina tegelased kui ka Ukrainasse akrediteeritud diplomaadid. Kiievis on suursaatkonnad näiteks Taanil, Rootsil, Soomel (Soome saadik päris minult Eesti–Ukraina diplomaatilise konflikti kohta). Eesti aga pole esindamata mitte üksnes Ukrainas, vaid kogu endises sotsialismileeris (kui Venemaa ja Balti riigid välja arvata). Selline olukord on absurdne ja piinlik ja nii uskumatu, et isegi Riigikogu välisosakonnas ei teatud enne minu sõitu, et Kiievis pole enam ühtki Eesti esindajat. Eesti välispoliitika on oma Euroopasse pürgimisel Kesk–Euroopast mööda sõitnud, märkamata, et seal tuntakse meie vastu siirast poolehoidu ja huvi.

Tulen nüüd oma aruandes küsimuse juurde, mis vajab silmapilkset lahendamist. Ma räägin rahast. Endiselt on jõus rahandusministeeriumi määrus, mis näeb SRÜ–riikidesse lähetamisel majutamisrahaks ette 200 Eesti krooni ja 32–40 krooni päeva kohta. Niisugune olukord oli

talutav Nõukogude Liidu välispassiga sõitmisel. Nüüd koheldakse Eestit SRÜ-s tõeliselt iseseisva riigina koos sellest tulenevate järeldustega. Ja kuna oleme seda ise tahtnud, siis tõlgendan üksnes järelemõtlematusena ühe Riigikogu töötaja küsimust, kas mul siis ei ole Nõukogude Liidu välispassi Ukrainasse sõitmisel kasutamiseks.

Minu finantsolukord sellel reisil oli järgmine. Pidin Strasbourgi alla kirjutama Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee mitteliikmesriikide komitee Kiievisse sõitjate registreerimisnimekirjale. Et Strasbourgi sessiooni ajaks oli minu Kiievisse sõit juba otsustatud ja piletidki (Tallinn–Helsingi–Budapest–Kiiev–Tallinn) ostetud, siis kirjutasin alla komitee väljasõiduistungist osavõtjana, ei kirjutanud aga alla hotelli reservatsioonile, sest selles oli märgitud öö hinnaks 70–100 dollarit. Teadsin, et Riigikogu seda mulle ei maksa ja lootsin, et mul õnnestub Riigikogu välisosakonna ja Ukrainas viibiva Eesti esindaja kaudu leida odavam hotell. See lootus kadus Budapestist Kiievisse lennu hommikul, kui sain Riigikogu välisosakonnast faksi: "Meil ei õnnestunud Kiievis odavat hotelli leida. Kõik välismaalased on seal võrdsed. Kõik, millega lohetada võime: Oleg Popovič on juba Kõrgõzstani presidendi nõunik" (enne seda oli ta Eesti kaubandusesindaja Kiievis!).

Saabusin Kiievisse 23. mail, pühapäeva õhtupoolikul. Nagu öeldud, võeti mind vastu rõhutatud protokollilisusega kui Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee ja Eesti Vabariigi esindajat. Mu vastuvõtjad olid natuke hädas, sest olin ainus Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee komitee liige, kellel puudus hotelli reservatsioon. Seda kajastas ka komitee liikmete ametlik nimekiri, kus minu hotelli kohal oli kriips. See leidis ironilist äramärkimist ka komitee liikmete poolt. Pärast poolteisetunnist telefonimaratoni leiti mulle reservtuba – samas hotellis (Natsionalnaja) ja sama hinnaga. Muide, asi poleks oluliselt teistsugune olnud ka teistes hotellides, sest Ukrainas on kõik välismaalased võrdsed. Asja oleks muutnud üksnes Nõukogude Liidu passi kasutamine, kuid arvan, et seegi oleks lõppenud fiaskoga. Minule on selline mõtegi loomulikult täiesti vastuvõetamatu, kuid faktiliselt Eesti Vabariigi rahandusministeerium stimuleerib Eesti Vabariigi häbistamist. (Samal ajal leiab EV raha, et maksta väliseestlastest ja välismaalastest EV riigiametnike hotelliarveid aastate kaupa.)

Niisiis pidin pärast mõningase hinnaalanduse saavutamist (komitee esimehe Daniel Tarschyse abiga) maksuma kolme öö eest Kiievis täpselt nagu teised välismaalased – 210 dollarit. Ma ei hakka kirjeldama, kuidas ma sellest olukorrast välja tulin, kuid tulin ilma Eesti riigile häbi tegemata. Pidin aga lähetuse katkestama ja esimese Estonian Airi lennuga tagasi koju lendama. Võin siiski kinnitada, et täitsin kõik ettenähtud ülesanded, kuid seda närvikuluga, mida ma enam kordama ei hakka. Teatan seepärast kategooriliselt, et keeldun vastu võtmast lähetusülesandeid Ida suunas, enne kui Eesti Vabariiki häbistav Nõukogude Liidu passide kasutamise mentaliteet on lõpetatud ka rahandusministeeriumi eeskirjades. Eelseisval Läti-komandeeringul (Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee ametliku vaatleja rollis Läti parlamendivalimistel) loodan sõbraliku Läti Vabariigi mõistvale suhtumisele, sest Eesti mõistvale suhtumisele ma loota ei saa.

Muidugi tegi mu olukorra raskeks ka asjaolu, et Eesti ei pea vajalikuks oma esindaja olemasolu Kiievis, mis iseenesest on ka absurdne.

Kui siia veel lisada, et Vabariigi Valitsus on k.a 4. märtsi määrusega nr 60 kehtestanud väliskülaliste vastuvõtuks Eestis piirmäärad, mis kuus korda ületavad Eesti Vabariigi esindajatele SRÜ-riikidesse kaasaantavad Eesti kroonid (mida muide Kiievis ei soovita vastu võtta), siis tuleb nentida, et igasugune Ida-suunaline suhtlemine, isegi Euroopa institutsioonide raames, on teadlikult alaväärtustatud ja tegelikult võimatuks tehtud (Eestis väliskülalistele 1000–1200 krooni majutusraha päeva eest, SRÜ-s Eesti ametlikule esindajale 200 krooni).

Esitasin selle ööbimis- ja päevarahade olukorra põhjal protesti Riigikogu juhatusele ja märgukirja rahandusministrile Madis Üürikesele, milles ma ei jätnud märkimata, et rahandusminister isiklikult on vastutav nende korralduste eest, millega Eesti väliskülaliste eest makstakse majutusraha kuni 1200 krooni päevas pluss väga kõrged toitlustusrahad, Eesti ametlikke esindajaid aga saadetakse SRÜ-sse ja Ida-Euroopasse rahaga, mis ei ole isegi taskuraha. Soovitasin probleemi lahendamiseks raha leida, hoides kokku välismaalastest ja väliseestlastest riigiametnike majutusrahasid.

Küsimus oli natuke ka poliitiline. Läänevälismaalased ja väliseestlastest ministrid (ka rahandusminister Üürike) elasid pidevalt hotellis, see oli täiesti arutu raiskamine. Samal ajal oli Idas komandeeringus käimine tehtud tõesti võimatuks. Vaevalt oli see eriti sihiteadlik poliitika – lihtsalt isamaalaste ja väliseestlaste valitsust ei huvitanud suhtlemine Ida suunas ja nad ei hoolinudki teada saada, mis seal hotell või praad maksab. Nad käisid üksnes Läänes ja Läänes ringisõitmise rahad olid enam-vähem normaalselt reguleeritud. Kõige halvem oligi olukord SRÜ-sse ja Lätti-Leetu komandeerimisel. Tagasihoidlik inimene võis Ida-Euroopas ettenähtud raha koguni kokku hoida (maksin Budapesti odava hotelli arvel Riigikogu raamatupidamisele ligi poole ettenähtud ööbimisrahast tagasi). Kogu see rahaasi oli Riigikogus lahendatud kuidagi läbimõtlematult. Kokkuhoidu tegelikult ei stimuleeritud ja kokku hoiti sealt, kust kokku hoida polnud üldse võimalik. Sisuline töö kannatas.

Samast ajast mäletan riigiraha raiskamist, mida oli häbi näha. Kord Strasbourg'ist naastes Frankfurdi lennujaamas lennukit oodates familiaritsesid meiega Eesti Erastamisagentuuri esindavad, juba hommikupoolikul üsna sügavas joobes piimahabemed, ja joomine jätkus lennuki äriklassis – samal ajal kui Riigikogu esimees Ülo Nugis ja loomulikult kõik Strasbourg'i delegatsiooni liikmed sõitsid turistiklassis.

(Jätkub RiTo-s nr 11)

Fotod:

Parlamentidevahelise Liidu sümposium 1993. aasta mais Budapestis

Sümposioonil osalejad (vasakul kolmandas reas teine Mati Hint)

1 Vt Rahva Hää, 3. juuli 1993; Avalik kiri. – Rahva Hää, 30. juuni 1993 (rahvusäärmusluse vastu seoses välismaalaste seadusega). Alla kirjutanud Vladimir Beekman, Mati Hint, Peet Kask, Jaan Kaplinski, Arno Kikas, Krista Kilvet, Kalle Käsper, Ülo Laanoja, Aare Lapõgin, Kalju Leppik, Ardo Ojasalu, Vello Pettai, Rein Ruutsoo, Edgar Savisaar, Rein Taagepera, Jaan Tamm, Rolf Uusväli, Marika Valk, Heinz Valk, Lembit Valt, Andra Veidemann, Rein Veidemann. (Ignar Fjuk puudub allakirjutajate hulgast, kuigi ta osales teksti koostamisel); sama tekst mitmes teises väljaandes; ka soome keeles: 22-n vetoomuskirje. – Kaleva, nr 173, 1. juuli 1993 (lk 12) koos Mart Ummelase kirjutisega "Viron älymystö varoittaa äärimmäisyysspolitiikasta". Kiri ilmus paljudes välismaistes lehtedes, väidetavalt Hiinani välja, kuid ma ei usu, et keegi Riigikogu liikmetest seda otse levitas.